

Motion till riksdagen 2017/18:3995

av Olof Lavesson m.fl. (M, KD, C, L)

med anledning av prop. 2017/18:110 Politik för gestaltad livsmiljö

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner vad som föreslås i motionen om ett nytt nationellt mål för arkitektur-, form- och designpolitiken.

Inledning

Sverige växer och behovet av nya bostäder är stort. Detta kräver en modern bostadspolitik som stimulerar byggande, förenklar regler och underlättar byggandet i alla delar, avseende såväl bostäder som infrastruktur. Samtidigt lär inte minst miljonprogrammet oss att byggande inte bara handlar om rinnande vatten, wc och egna rum till barnen. Detta var i fokus för 60- och 70-talen och skapade yttre miljöer som i många fall blev torftiga. Människan har behov av såväl rimliga bostäder som en stimulerande yttre miljö. En känsla av trivsel, skönhet och möjlighet till en rik fritid både avseende motion, lek och idrott. Det finns ingen motsättning mellan en modern politik som stimulerar ökat byggande och en genomtänkt gestaltad livsmiljö. Dessa båda är två sidor av samma mynt.

En modern politik för arkitektur och konstnärlig utsmyckning handlar också om att värna befintliga byggnader och vårt gemensamma fysiska kulturarv. I propositionen Tid för kultur (2009/10:3), den första i sitt slag på 40 år, slås det fast att ”myndigheterna inom kulturmiljöområdet, det vill säga Riksantikvarieämbetet och länsstyrelserna, bör fördjupa sin samverkan för att stärka humanistiska och historiska perspektiv i arbetet för en hållbar samhällsutveckling. Kulturarvets och kulturmiljöns betydelse för att skapa goda livsmiljöer bör lyftas fram. En översyn av de ändamål som kulturmiljövårdsbidraget får användas till initieras. Möjligheterna att upprätta aktuella kunskapsunderlag för kulturmiljöarbetet behöver stärkas.” Detta tog regeringen fasta på i kulturarvspropositionen (prop. 2016/17:116) som innebär att Riksantikvarieämbetet har fått till uppgift att fördela statsbidrag till de centrala museernas forskning.

Nytt övergripande mål med den nationella politiken för arkitektur, form och design

I utredningen Gestaltad livsmiljö – en ny politik för arkitektur, form och design föreslås att ”det övergripande målet med den nationella politiken för arkitektur, form och design är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till forandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö”. Regeringen har dock valt att bygga ut detta mål och skriver ”Arkitektur, form och design ska bidra till ett hållbart, jämlikt och mindre segregert samhälle med omsorgsfullt gestaltade livsmiljöer, där alla ges goda förutsättningar att påverka utvecklingen av den gemensamma miljön”. Detta är problematiskt på flera sätt.

Som mål inom samhällsbyggnadsområdet är det alltför komplext och öppet för tolkningar. Det riskerar att ytterligare försvåra en redan i dag dåligt fungerande plan- och byggprocess. Det den svenska byggsektorn behöver är inte fler politiska mål och inriktningar att ta hänsyn till, oaktat hur vällovliga dessa är.

Som kulturpolitiskt mål är det än mer problematiskt. Kulturpolitiken får aldrig reduceras till ett verktyg för att lösa andra problem i samhället. Politiken måste ge utrymme till arkitektur, form och design som utmanar maktens vilja, även när makten vill gott.

Alliansen menar att det är viktigt att ett övergripande mål är kort och kärnfullt. Utredningens förslag är väl övervägt och bör bli det mål riksdagen ställer sig bakom. De sex punkter som anges i propositionen som väg för att uppnå målet ställer sig Alliansen bakom. Vi föreslår därför att målet ska ha följande lydelse:

Det nationella målet för arkitektur-, form- och designpolitiken är att områdets inflytande ska stärkas och därmed bidra till forandet av en långsiktigt hållbar och väl gestaltad livsmiljö.

Det ska uppnås genom att

- hållbarhet och kvalitet inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden
- kunskap om arkitektur, form och design utvecklas och sprids
- det offentliga agerar förebildligt
- estetiska, konstnärliga och kulturhistoriska värden tas till vara och utvecklas
- miljöer gestaltas för att vara tillgängliga för alla
- samarbete och samverkan utvecklas, inom landet och internationellt.

Behovet av att reformera PBL

Sverige behöver skapa rimliga förutsättningar för ett ökat byggande som är hållbara och leder till en god yttre livsmiljö. Alliansen vill se en helhetslösning där frågan om gestaltad livsmiljö kopplas till behovet av att förenkla plan- och bygglagen. I propositionen varnas för kortsiktiga ekonomiska intressen. Det är av största vikt att marknaden ses som en viktig samarbetspartner för staten och inte som någon som behöver tyglas för att undvika kortsiktiga ekonomiska vinstintressen. Ett hållbart byggande är per definition något som håller över tid. Mot denna bakgrund är ett förtydligande nödvändigt för att undvika missförstånd och olyckliga tolkningar.

Hållbart och uthålligt byggande

Enligt Boverket behöver 600 000 bostäder byggas till 2025. Det finns en oro, givet erfarenheter från bl.a. de tidigare nämnda miljonprogrammen, att industriellt framtagna

bostäder inte förmår att leva upp till rimliga krav kopplat till gestaltad livsmiljö. Alliansen menar dock att så inte alls behöver vara fallet. Det behövs dock tydliga politiska riktlinjer som förmår att underlätta för fler hållbara och industriellt producerade bostäder parallellt med ett modernt sätt att se på den mänskliga livsmiljön. Detta helhetsgrepp saknas i regeringens förslag.

Att tala om gestaltad livsmiljö utan att beröra förutsättningarna för byggande i Sverige gynnar inte frågan om den fysiska livsmiljön. Om beslut om nya krav och inriktningar kopplat till gestaltad livsmiljö sker utan att detta kopplas till frågan om förenklingar för byggande, och behovet av nya bostäder, riskerar detta att öka kraven på byggmarknaden. Detta riskerar att ytterligare försvåra för byggandet, vilket vore olyckligt. Sverige behöver en sammanhållen politik där alla aspekter av byggande beaktas.

Kommunernas roll i byggandet

Det råder bostadsbrist i 255 av Sveriges 290 kommuner. I ett läge med en akut bostadskris på många håll i Sverige väljer regeringen att inte i tillräckligt hög grad skapa en koppling mellan politiken för gestaltad livsmiljö och det övergripande behovet av byggande. Detta skapar problem för kommunerna.

Kommunerna har redan i dag ett stort antal internationella, nationella, regionala och kommunala lagar och policyer att ta hänsyn till, plan- och bygglagen, Boverkets byggregler, miljöbalken och kommunala översiktsplaner för att nämna några. Det är också kommunerna som har att besluta om och hantera de reella byggprojekten och stadsmiljöerna, men detta bortser regeringen ifrån i propositionen. Det är en stor brist, som nog får sägas illustrera en frånvaro av verklighetsförankring hos regeringen. Boverkets föreslås förvisso en samordnande roll för de fyra berörda myndigheterna, men en analys av kommunernas behov av fördjupning och kunskap saknas.

Trygghet och tillgänglighet i det offentliga rummet

Regeringen har i propositionen en vällovlig ambition att värna och utveckla det offentliga rummet. Men det räcker inte med att skapa en inbjudande och konstnärligt genomtänkt och gestaltad livsmiljö. Utmaningen är att göra det offentliga rummet inte bara inbjudande utan också tillgängligt för alla. Undersökningar vittnar om att 30 procent av svenska kvinnor känner en otrygghet när de vistas ute i det offentliga rummet. Människor med olika form av funktionsnedsättning har ofta svårt att kunna ta del av allt som det offentliga rummet erbjuder. Barn och unga känner otrygghet och upplever att våld och hot ökat. Detta är frågor som inte till fullo har tillgodosetts i propositionen.

Avsaknad av en politik för form och design

Att regeringen lägger fram en proposition om arkitektur, form och design är en vällovlig ambition. Arbetet bygger på den tidigare alliansregeringens förslag och har pågått under hela mandatperioden. Givet den långa utredningstiden är det anmärkningsvärt att propositionen saknar svar på viktiga frågor. Fokus ligger nästan helt på arkitektur och gestaltad livsmiljö. Form- och designfrågorna är synnerligen styvmoderligt behandlade.

Form och design ger Sverige och svenska varumärken ett världsrykte. Sverige satsar betydligt mindre på forskning och arkitektur i jämförelse med exempelvis våra nordiska grannländer. Dessa länder har ett tydligt fokus på att exportera kunskap till andra länder. Att det finns goda förutsättningar för att utveckla svensk form och design ytterligare är viktigt för vårt land. Propositionen är otillräcklig i detta avseende.

Otydlighet kring enprocentsregeln

Alliansen värnar principen om den s.k. enprocentsregeln, där 1 procent av byggkostnaderna ska avsättas till konstnärlig gestaltning som ett inriktningsmål. Regeringen talar dock om detta i termer av ”upp till 1 procent”, vilket kan tolkas som att 1 procent vore ett tak, inte ett mål att sträva mot. Det är tvärtom rimligt att man i en del projekt överskrider 1 procent, samtidigt som det i andra projekt kan vara svårare att nå dit. Regeringen borde ha tydliggjort att siffran 1 procent vare sig är ett från staten formulerat krav eller tak.

Olof Lavesson (M)

Caroline Szyber (KD)

Christina Örnebjär (L)

Mats Green (M)

Robert Hannah (L)

Saila Quicklund (M)

Eva Lohman (M)

Cecilie Tenfjord-Toftby (M)

Isabella Hökmark (M)

Per Lodenius (C)

Roland Utbult (KD)

Ola Johansson (C)

Carl-Oskar Bohlin (M)

Cecilia Magnusson (M)

Thomas Finnborg (M)

Lars Beckman (M)